

Təsadüfi deyildir ki, hər bayrama bir neçə gün tədarük edildiyi halda, "Novruz"a düz dörd həftə hazırlıq görülür. Sonra da bir neçə gün onun təəssüratı ilə yaşayır, bayram əhval-ruhiyyəsini, şadlığı davam etdirir, bir-birimizə gözəyadlılığı verir.

Xalqımıza, doğma yurdumuza, torpağıma, ata-baba ocaqlarımıza xas olan Novruz bayramının tarixi min illər əvvələ gedib çıxır. Onun sədasi eramızdan əvvəllərdən, minillərlə tarixi olan qədim dünyadan gəlir. Hələ nə xristian dini, nə də islam dini olmadığı bir vaxtda bu bayram mövcud idi, xalq tərəfindən sevinclə, şadlıqla, xoş arzu və niyyətlərlə qeyd olunurdu. Bu bayramın sədasi atəspərətslikdən, zərdüştlükdən, qədim Şərqdən, o cümlədən, Odlar yurdu Azərbaycandan gəlir" (1, s.4).

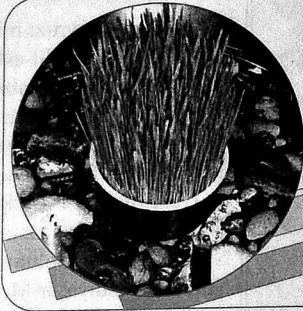
"Novruz xalqımızın ən qədim bayramıdır. Adət-ənənələrimiz, bayramlarımız içərisində eləsi yoxdur ki, Novruz qədər xalqın milli-mədəni, etnik irsində dərin kök salmış olsun. Novruz öz kökünü totemizm dövründən götürür. Qədim Oğuz dünyagörüşünün əsasını təşkil edir" (2).

M. İbrahimov yazırdı: "Bəziləri Novruzun haqiqi köklərdən ayırmağa çalışırlar. Ona din libası geydirmək istəyənlər də az olmayıb. Halbuki bu bayramın dinlə heç bir əlaqəsi, islama aidiyyəti yoxdur və ondan çox-çox qədimdir.

Bu, bərəkət, sevinc, mehr-məhəbbət, ülfət bayramıdır. Eyni zamanda müəyyən dərəcədə beynəlmiləl bayramıdır. İndi Şərq xalqlarının əksəriyyəti Novruz bayramını təntənəli şəkildə qeyd edir, axı bu bayramın həyatı

əsasları var. Lap qədimdən baharın gəlişi bayram edilib" (3).

Bu fikirlərin təsdiqinə biz müxtəlif mə-

NOVRUZ:

milli adət və
ənənələrimizin
bədil estetik mahiyyəti

xəzlərdə, o cümlədən, A.Nəbiyevin, Ə.Cəfərzadənin, H.Quliyev və başqalarının kitalarında da rast gəlirik: "Ulu babalarımızın dini etiqadları formalaşmamışdan əvvəl belə Novruz bayramı edirdilər. Hətta onlar fəza cisimlərini - planetin hərəkətlərini yaxşı öyrənmədikləri bir vaxtda, saat və dəqiqələr barədə düzgün məlumatları yox ikən ilin təhvilini çox qərribə bir şəraitdə qeyd edirmişlər. Xırda gölməçələr düzəldib ora balıq buraxar, onun ətrafına cəmləşib ilin təhvilini gözləyərmişlər. Onların əqidəsinə görə ilin təhvilini, yəni gecə ilə gündüzün bərabərləşməsinə balıqlar daha dəqiq duyur və qeyri-adi hərəkətləri ilə suda atılıb düşür və şadlanırlar. Bununla izah edərmişlər ki, köhnə il başa çatdı, təzə il başlandı - Novruz gəldi,- deyib tonqalların ətrafında mahnı oxuyub şənələnmişlər" (4, s.8).

"Novruzun təqvim görüşləri ilə bağlı bayram edilməsi də dünyagörüşümüzdə mühüm yer tutur. 12 heyvan adı ilə bağlı yaranmış həmin təqvimlə tarix Günəş ilinə görə hesablanmışdır. İl Günəşin 12 bürcü dövr etməsi ilə başa çatır. Dünyanın ən dəqiq təqvimlərindən olan türk təqvimində 365 gün 5 saat 50 dəqiqə 47 saniyəlik il təhvil olunan gün Novruzun birinci günü hə-

Xalqımızın çoxlu sayda bayramları vardır. Onların bəziləri qədim, bəziləri isə yeni dövrdə yaranmışdır. Bu bayramların arasında elələri var ki, onlar başqa xalqların bayramlarına oxşayır. Daha doğrusu, ümumi mahiyyət kəsb edir. Elələri də var ki, yalnız özümüzmə məxsus bayramlar kimi məişətimizə daxil olmuşdur. Bu bayramlar arasında "Novruz"un özünəməxsus şərafli yeri vardır.

sab edilir" (5, s.4).

Novruz bayramı eyni zamanda bir sıra tarixi faktlar və hadisələrlə də əlaqələndirilir. Bu, "Avesta"da da göstərilir.

Novruzun qədimdən bayram edilməsi Şərqi mötəbər ədəbi mənbələrində də öz əksini tapmışdır. Ə.Firdovsinin "Şahnamə"sində bayramın İran təqviminin ilk ayı olan fərvərdinin - mart ayının əvvəllərində keçirildiyi göstərilir. N.Gəncəvinin "İsgəndərnamə"sində, Ə.Nəvainin "Səddi-İsgəndər"ində bizim eradan 350 il əvvəl Novruzun Şərq xalqları içərisində böyük xalq bayramı kimi keçirildiyi göstərilir. Maraqlıdır ki, Nizaminin "İsgəndərnamə" əsərində İsgəndərin Bərdə hökmdarı Nüşabəyə qonaq gəldiyi gün də elə Novruz bayramına təsadüf edir.

Novruz fars dilində iki sözün (nov-yeni, ruz-gün) birləşməsindən əmələ gəlib. Bu bayrama kimi dörd çərşənbə olur. Onların hər biri dörd müqəddəs ünsürdən biri ilə bağlıdır.

"Birinci su çərşənbəsidir. Dağlarda qarlar yavaş-yavaş yumşalmağa başlayır, sular sızır bulaqlara, çaylara. Su həyatdır, insan qırx gün çörəksiz, ac yaşayar, susuz yaşaya bilməz.

İkincisi od -atəş çərşənbəsidir. Od yerə

nəfəs verir, isidir, qışda donmuş torpaqların donunu açır. Bax, həmin bu od çərşənbəsində ilk dəfə tonqal qalayır, məşəllər alışdırar, şamlar yandırarlar...

Üçüncü çərşənbə torpaq çərşənbəsidir. Nənələr bu çərşənbədə Novruz süfrələrinə gözəl nemətimiz buğdadan səməni qoymaq üçün "səməni, saxla məni, ildə göyərdərəm səni" deyə-deyə buğda isladırar. Qızlar Günəş rəmzi alxına yaxarlar əllərinə, ayaqlarına...

Dördüncü ilaxır çərşənbə - yel çərşənbəsidir. Oyanan torpağı, cücərən otları, tumurcuqlanan ağacları, kolları tərptəməyə, yelləməyə başlar. Elə bil deyər: oyanın-oyanın... Yaz gəlir, Novruz gəlir, yeni il gəlir, yeni həyat başlanır" (6, s.5).

Səməni göyörtmək Novruzun ən müqəddəs mərasimidir. Səməni həm yaşılığın, həm də əkinçiliyin rəmzidir. Səməninin varlığı da, həyat verəni də, mənası da taxıldır. Əkinçilərimiz səməni göyörtməklə növbəti təsərrüfat ilinə bolluq, bərəkət arzulamışlar.

Novruzun özünün oyunları, əyləncələri var. "Qodu-qodu", "Təkəm", "Kilim arası" kimi hər bölgənin özünəməxsus meydan tamaşaları olub ki, onların içərisində Novruzla ilgili olanlar xüsusi yer tutur və çoxqunluq, şadlıq, sevinc içərisində keçirilir.

Novruzla bağlı atalar sözü, lətifə, rəvayət-

Neftçalılardan Novruz sevinci

Füzulidə Novruz şənlikləri

lər, xüsusilə, tapmacalar, yanıltmaclar mövcuddur, yaranıb, yaşayır, yenə də yaranmaqdadır.

Novruz süfrəsi on gün döşəli qalar. Üç gün kişilər, sonra da cavan xanımlar on günün axırınacan nəslin ağbirçəkləri, ağsaqqallarıyla bayramlaşmağa gedərlər. Xonça tutar, pay apararlar. Novruzdan on üç gün keçən kimi istidən, soyuqdan qoruduqları səmənini uşaqlarla birgə aparıb axar suya atarlar. Səmənini zibilliyə atmazlar. Günahdır, yediyimiz çörəkdir - deyərlər - buğdadan göyərüb həyat rəmzi Səməni!

Yaşar VƏLİYEV